

Het elektronische wonderleitje

De iLiad is een nieuwe stap voor het e-book en misschien wel een sprong in het leven van de lezer

Zo licht als een paperback, zo hard als een hamer. De iLiad moet de langverwachte doorbraak worden van het elektronische boek. Maar zijn de tachtig boeken die erin passen ook te lezen?

PIETER STEINZ

Aan de linkerkant zie je een keurige stapel kranten, in het midden een toren van boeken, rechts een bergje papieren. Maar het oog wordt getrokken naar de voorgrond, waar een half opstaand boek een boekvormig scherm bedekt. Op het omslag staat met grote letters 'ILIAD'; eronder, iets bescheidener, 'welcome'.

Dit is niet een nieuwe editie van Homerus' *Ilias* in de Engelse vertaling. Het is het opstartbeeld van de iLiad, een 'reader' voor elektronische boeken die een paar weken geleden onder veel mediabombarie in Nederland op de markt kwam. Alleen al de spelling van de naam (met de kleine i en de grote L) toont de ambities van de fabrikant, het Nederlandse bedrijf iRex Technologies. De iLiad moet voor e-books worden wat de iPod is voor mp3-muziekbestanden: een draagbaar bibliotheekje dat op den duur alle gedrukte media overbodig zal maken.

Waar hebben we dit soort geluiden eerder gehoord? Op elke grote bijeenkomst die uitgeverij en boekverkopers het afgelopen decennium belegden; en in elke krant die het nieuws in de boekenbranche een beetje volgde. 'Lege schooltas dankzij E-book' kopte het *Algemeen Dagblad* in september 1999. 'Oude boeken en de dingen die voorbijgaan' was de titel van een groot stuk in de *Volkskrant* een half jaar later. En vanaf het midden van de jaren negentig was de aankondiging van de 'definitieve doorbraak' van het e-book (die vervolgens nooit kwam) een jaarlijkse *running gag* op de Frankfurter Buchmesse.

Maar nu lijkt het menens te worden, en niet alleen omdat zelfs de Koninklijke Bibliotheek overweegt om boeken te versnijden om ze te digitaliseren. Een maand geleden begon boekhandeltketen Selexyz met de verkoop van de iLiad, die even daarvoor in een vernieuwde vorm ('met betere plastics en essentiële beschermhoes') was uitgebracht. Vorige week lanceerde Jeff Bezos, de baas van de internetboekhandel Amazon, triomfantelijk de 'Kindle', een drie ons zwaar 'electronic reading device'. In Frankrijk is sinds begin deze maand de 'Cybook' te koop, terwijl je in Amerika en Japan de 'Reader Digital Book' van Sony kunt krijgen. Alle 'e-readers' maken gebruik van dezelfde 'elektronische inkt', die ervoor zorgt dat het scherm niet flinkt, en, allemaal zijn ze aan te sluiten op digitale-boekenwinkels als Ebooks.com of Mobipocket.com.

'Het boek gaat de doden achterna' voerspelt de internetgoeroe Jeff Gomez in zijn zojuist verschenen manifest *Print Is Dead*, waarvan deze week een voorproefje verscheen in *Boekblad*. Gomez beschrijft de toekomst van het boek in termen van de ontwikkeling van geluidsdragers, die in een eeuw tijds evolveren van wasplaat via vinylplaat en compactdisc naar mp3. 'De evolutie van boeken is sinds 1500 vastgelopen in een van de eerste stadia,' smaalt hij. Maar met het e-book, het boek als elektronisch bestand dat geconsumeerd wordt op digitale apparaten, gaat dat allemaal veranderen. Nieuwe generaties zullen *The Catcher in the Rye* van J.D. Salinger op dezelfde manier tot zich nemen als de klassieke platen van Pink Floyd – via een van de literaire equivalenten van de legale downloadsites iUniverse.

Nu zal de 87-jarige Salinger wel de laatste zijn om zijn boeken als download aan te bieden – hij verzet zich al jaren met hand en tand tegen zelfs een omslagillustratie voor zijn romans en verhalen. Maar afgezien daarvan is het basisside aantrekkelijk: tientallen, misschien wel honderden boeken op een apparaat van minder dan een pond. Nooit meer sjouwen met stapels vakantieboeken in je koffer; altijd een woordenboek op zak; geen koffie- of vetvlekken op de bladzijden; geen schuldgevoel over de milieuschade die de boekproductie en -distributie veroorzaakt.

Maar hoe werkt het in de praktijk? Zijn de e-readers inderdaad zo handig als de *early adapters* het doen voorkomen? Veranderen e-books je manier van lezen, zoals luisterboeken dat doen doordat het verhaal in je oren op de een of andere manier vermeld raakt met datgene wat je tegelijkertijd aan het doen bent (bijvoorbeeld wandelen in een bos met *Moby-Dick* op de koptelefoon, of overhemden strijken bij de *Odyssee*)? En gaat er iets verloren als we overstappen op de iLiad of de Cybook? Wordt

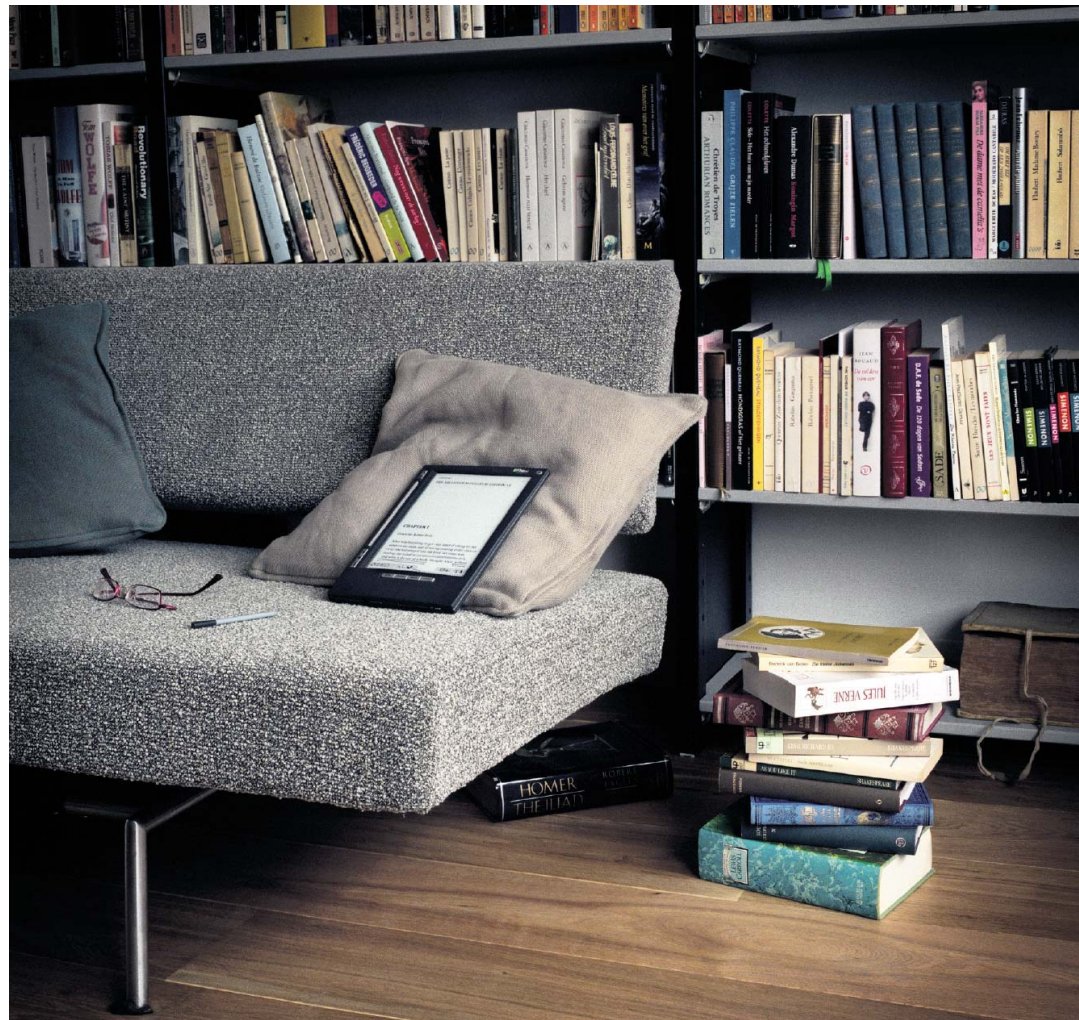

Foto David Galjaard

ons cultureel erfgoed er misschien door bedreigd, zoals cultuurskeptici beweerden bij de opkomst van het audioboek, 'de zoveelste halte op tramlijn ongetletterdheid'?

The proof of the e-book is in the reading, en dus vroeg ik een iLiad te leen en probeerde ik me de wereld van het elektronische boek eigen te maken. Gemakkelijk ging dat laatste niet, want ik heb een getroebleerde relatie met technologische verworvenheden. Gelukkig kreeg ik duidelijke demonstraties van twee experts, die bovendien een twintigtal boeken voor me downloadden. Dat ik er thuis in mijn eenzame vervolgings niet in slaagde om met behulp van de bijgeleverde usb-kabel nieuwe boeken binnen te halen, was ongetwijfeld mijn eigen schuld.

Maar over de technische aspecten van de e-reader gaat het hier niet. Ik heb gezien dat het werkt. Dat je van sites als Mobipocket (49 duizend titles uit de bestanden van Amazon) en Ebooks ('iTunes voor boeken') moeiteloos moderne en klassieke boeken kunt downloaden, meestal 20 procent goedkoper dan het boek in de winkel zou zijn. Dat je automatisch iedere ochtend de Franse krant *Les Echos* op je scherm kunt krijgen zodra je de iLiad met het internet verbindt; en dat zo'n verbinding zelfs draadloos te realiseren is (via een wifi-connectie). Dat de iLiad kortom te gebruiken is als een externe harde schijf, waar je met een musklok of Word- en pdf-bestanden van je computer naartoe kunt slepen.

Maar hoe *bevult* de e-reader de fanatieke lezer? De iLiad, woordspeling vernoemd naar het beroemde epos van Homerus, heeft het meest weg van

zo'n wonderleitje dat nog steeds een hit is als doodoetje op een kinderpunt. Die associatie ligt trouwens erg voor de hand; want een van de *selling points* van de iLiad, een van de dingen die hem onderscheidt van Cybook en Sony Reader, is de mogelijkheid om aantekeningen in je e-boeken te maken die je weer kunt uitwissen. Dat gaat heel simpel, met de stylus (zeg maar de griffel) die bijgeleverd wordt. Volgens fanatieke gebruikers maakt de schrijffunctie opschrijfboekjes, agenda's en dergelijke overbodig. Zelf heb ik er in de drie weken dat ik de iLiad in huis had nauwelijks gebruik van gemaakt, maar mijn zoon van dertien kon er in de eerste dagen niet van afblijven. Anders dan de wonderleitjes uit zijn jeugd ging het schermje van de iLiad na dertig, veertig keer wissen niet kapot.

Zwaar is de iLiad niet, met 450 gram zit hij net boven het gewicht van een gemiddelde paperback, terwijl het beeldscherm het formaat van een pocket heeft. Omdat de e-reader een intern geheugen van 128 mb heeft, kun je er 60 à 80 boeken op kwijt, maar net als bij een digitale camera kun je geheugenkaartjes wisselen om zo tijdens een wereldreis op een onbewoond eiland nooit zonder nieuw leesvoer te zitten. (Volgens de fabrikant van de iLiad zal het trouwens niet lang duren of boeken worden in de winkel ook in de vorm van geheugenkaartjes verkocht.)

Robinson Crusoe staat niet op mijn iLiad, maar *Reis om de wereld in tachtig dagen* wel, en dat wordt dus het eerste boek dat ik op de e-reader ga lezen. Ik tik met de stylus in het boekoverzicht de roman van Ver-

ne aan en kom meteen op de eerste bladzijde terecht. Dat lijkt logisch, maar al gauw blijkt dat veel e-boeken nogal wat rommel op hun eerste bladzijden hebben: copyrightmeldingen, informatie over de instantie die de teksten ter beschikking stelt, enzovoort enzovoort. Bij *Alice in Wonderland*, zo zal later blijken, begint het verhaal pas op pagina 17, en om die te bereiken moet je de eerste zestien bladzijden een voor een 'omslaan' (met de 'bladerbalk' aan de linkerkant van het scherm) – een proces dat heel wat langer duurt dan het zoeken van een begin in een overzichtelijke paperback.

De *Reis om de wereld* van Mobipocket blijkt een gedateerde vertaling 'naar de 30e Franse uitgave', in de spelling De Vries en Te Winkel: 'Waarin Philips Fogg en Passepartout elkander wederkerig aanneemen, den een als meester, den ander als knecht.' Veel naamvallen en dubbele klinkers, dat leest niet lekker voor een man, zou Gerard Reve zeggen. Maar ook het veel te ruime wit tussen de woorden bemoeilijkt het lezen en maakt dat je deze Verne-versie hoogstens als curiosum kunt beschouwen. Geërgerd commentaar kun je trouwens niet in de kantlijn kwijt, want *Reis om de wereld* is een tekstbestand en de schrijffunctie werkt alleen in pdf-bestanden.

In *Alice in Wonderland* bijvoorbeeld, dat afkomstig blijkt van de site van het Amerikaanse Gutenberg Project, waarop honderden klassieken gratis te downloaden zijn. In zender prettiger vorm (niet rechtlijnend en dus zonder hinderlijk 'trussen-wit'), maar ook met eigenaardigheden: lelijke aan-

halingstekens, dubbele gedachtestreepjes, wittreks tussen de alinea's, en kapitalen waar Lewis Carroll cursiveringen heeft bedoeld. Het is alsof je typescript zit te lezen, al is dat in het geval van *Alice* onzin, omdat de typemachine pas in 1867 werd uitgevonden. Hoewel het lettertje mooi is – je schijnt dat zelf en op gewenste grootte in te kunnen stellen – dwingt het boek niet tot doorlezen, ook al omdat de tekeningen ontbreken. Wat dan weer niet ligt aan de iLiad, want die kan beelden in 16 grijstinten weergeven (kleur zal nog een paar jaar duren).

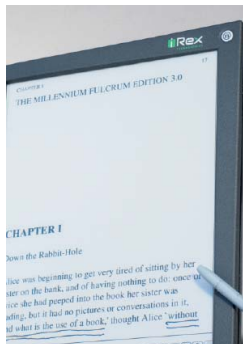
Ik probeer tot slot Max Westermans nieuwe Amerikaanse boek *In alle staten*, niet omdat ik daar bovenmatig in geïnteresseerd ben, maar omdat het door Selexyz gratis ter beschikking is gesteld aan iLiadgebruikers en van alle boeken in mijn e-reader het dichtst de boekversie benadert. Dan blijkt dat de iLiad inderdaad een ontspannen leeservaring garandeert. Je staart niet in een lichtbron, zoals bij een computer – de iLiad is dan ook niet in het donker te lezen – en je ogen worden niet moe. De bladzijden omslaan, constateer ik een paradox: hoe meer het tekstbestand in de iLiad lijkt op een klassiek boek, hoe makkelijker het leest.

Hoe zit het trouwens met de andere voordelen van het klassieke boek – zijn relatieve onkwetsbaarheid in extreme omstandigheden? Volgens de fabrikant van de iLiad doet de e-reader in weinig voor een paperback onder. Hij is spatwaterbestendig en gepantserd tegen zand, en kan dus gelezen worden aan het strand, waar zelfs een felle zon het beeld niet schijnt te vertroebelen. Zeventig graden Celsius is geen probleem en mocht je iemand met de iLiad een klap op zijn kop willen geven, dan kan dat. Alleen wanneer hij op een harde ondergrond valt, kan hij breken, want het glas waarvan het scherm is gemaakt, absorbeert de chokgolven niet.

En toch, waarom zou je je boeken voortaan van de e-reader gaan lezen? Voor zakelijke lezers, en vooral mensen die dagelijks met een papierwinkeltje in hun tas moeten rondsjouwen (zie ook hiernaast), is de iLiad een uitkomst. En ja: de mogelijkheid om een woordenboek Frans te installeren en bij het lezen van *Madame Bovary* alle onbekende woorden aan te tikken en in vertaling op je scherm te krijgen, is fantastisch. Maar er gaat nogal wat verloren. De geer van het echte boek; het 'gevoel', de leesgeschiedenis (streepjes, ezelsoren), het overzicht dat je hebt als je een boek in één of twee handlen houdt. En niet te vergeten de vorm, de typografie en de lay-out die een boek zijn eigenheid verlenen.

Noem me een romanticus. Jeff Gomez, de schrijver van *Print Is Dead*, mag dan denken dat we over een paar jaar *The Catcher in the Rye* alleen nog als download in onze digitale boekenkast zullen hebben – ik zal mijn eigen exemplaar blijven koesteren: die handzame, elegante Penguin-uitgave met een strak en simpel, lichtgrijs omslag, en een binnenwerk dat niet alleen grossiert in mooie letters maar ook in zoete herinneringen.

Jeff Gomez: *Print Is Dead: Books in Our Digital Age*. Macmillan, 300 blz. €25,-. Op www.boeken.com is een demofilmje over de Cybook-reader te zien. Zie ook www.irextechnologies.nl (voor iLiad).

De e-reader Foto's Studio NRC